

УДК 349.42:378:331.522

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТА РИНКУ ПРАЦІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

**К.М. КУРКОВА, кандидат юридичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

У роботі досліджуються особливості правового регулювання підготовки фахівців та ринку праці в аграрному секторі України. Зазначено, що чинне законодавство у сфері врегулювання відносин підготовки фахівців та ринку праці не повною мірою відображає специфіку підготовки фахівців та ринку праці саме в аграрному секторі України, потребує удосконалення й доповнення для посилення ефективності правового регулювання зазначених відносин, збереження та розвитку трудового потенціалу країни в цілому.

Аграрна освіта і наука, кадри сільськогосподарської галузі, підготовка фахівців, ринок праці, зайнятість, заробітна плата.

Стратегією економічного і соціального розвитку України на 2004–2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції» [1], авторами якої є Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут економічного прогнозування НАН України та Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, обумовлено, що люди з їхнім інтелектуальним, підприємницьким, виробничим потенціалом є основним стратегічним ресурсом держави, головним фактором економічного зростання.

Розвиток аграрної освіти і науки є важливою ланкою в системі інноваційного розвитку аграрного сектору України. Вихідною ланкою розвитку соціальної сфери села, його відродження і розбудови є організаційно-правове забезпечення підготовки фахівців необхідних професій для аграрного сектору нашої держави.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» [2] зазначається, що найгострішими проблемами на селі є відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл. Середньорічна заробітна плата в сільському господарстві найнижча порівняно з іншими галузями економіки. Знизився рівень зайнятості сільського населення.

За статистичними даними Державної служби зайнятості серед осіб, які мали статус зареєстрованого безробітного на кінець 2013 р. [3] (487,7 тис.), 412,3 тис., або 84,5 %, мали досвід роботи, з них майже третина раніше працювала в сільському, лісовому та рибному господарстві.

Найменшим залишається попит підприємств на кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства (1,4 %). Серед зайнятих у неформальному секторі економіки майже дві третини працювали у сільському господарстві (64,7 %). Також відповідно до статистичних даних Державної служби зайнятості значно нижчою серед інших галузей економіки є заробітна плата у галузі сільського господарства. Співвідношення рівня оплати праці в цьому виді діяльності у середньому по економіці не перевищує 70 %.

На сьогоднішній день дослідження проблем правового регулювання підготовки фахівців та ринку праці в аграрному секторі України перебуває на початковому етапі її розроблення. Незважаючи на досить широке висвітлення окремих проблем цієї сфери науковцями та практиками, багато питань досліджувалися фрагментарно і потребують більш детального дослідження.

Мета роботи – дослідити особливості правового регулювання підготовки фахівців та ринку праці в аграрному секторі України.

І.Ф. Гнибіденко та А.Д. Руснак [4, с. 45, 47] зазначають, що нині майже кожна друга зайнята сільська особа працює у неформальному секторі сільської економіки. Основною причиною такого негативного явища є суттєві прорахунки при проведенні аграрної реформи. Новостворені недержавні сільськогосподарські підприємства отримали занадто велику економічну свободу і практично не несуть відповідальності за соціальні проблеми. Більшість селян були звільнені з реформованих підприємств, а в 2008 р., з метою подолання наслідків фінансово-економічної кризи, їх було віднесено до категорій самозайнятих, витіснено в особисті селянські господарства та позбавлено належного захисту від безробіття.

Слід зауважити, що із набуттям чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» від 25 грудня 2008 р. [5] членів особистих селянських господарств було віднесено до категорії тих, хто забезпечує себе роботою самостійно. Тобто, ці особи належать до зайнятого населення за умови, що робота в цьому господарстві є для них основною. Таким чином, значна частка селян, зайнятих у вказаних селянських господарствах, відтепер вважається працюючими. Внаслідок такої ідеології вони позбавлені права на отримання в центрах зайнятості допомоги на випадок безробіття.

І.М. Тимош [6, с. 347] наголошує, що в аграрному секторі нашої країни необхідно активно вирішувати ряд проблем щодо забезпечення звільнених працівників відповідною роботою, а також залучення нових висококваліфікованих кадрів зі сторони та утримувати на селі молодь. Слід визнати, що оскільки більша частина сільгоспідприємств не в змозі забезпечити належні умови життя і праці та необхідні рівні заробітків для висококваліфікованих фахівців, освітньо-кваліфікаційний рівень багатьох працівників аграрних формувань є найнижчим порівняно з іншими галузями національного господарства України. Також в Україні слід розробити Державну програму роботи з кадрами, об'єднавши при цьому в єдине ціле зусилля центральних державних і місцевих органів управління

та підприємств останнього. Її основними складовими мають бути: підготовка молоді у вищих навчальних закладах; удосконалення системи перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців; створення належних умов для працевлаштування молодих спеціалістів.

Очевидним є також те, що відсутність належної правової бази щодо кадрового забезпечення компетентними фахівцями у сфері сільськогосподарського виробництва негативно впливає на цей процес. Проте не можна сказати, що ця проблема взагалі законодавством не врегульована. Так, Законом України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [7] встановлено, що основні засади державної аграрної політики поширюються, зокрема, на аграрну науку та освіту. Серед основних пріоритетів державної аграрної політики визначено створення умов для закріплення у сільській місцевості кваліфікованих спеціалістів сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я та побутового обслуговування.

Законом «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу» (ст. 22) [8] регламентовано, що до всіх вищих навчальних закладів (університетів, інститутів), коледжів, технікумів і т. ін. встановлюється квота прийому сільської молоді, яка є обов'язковою до виконання. Законом також передбачений порядок перепідготовки і підвищення кваліфікації працівниками сільського господарства. Зокрема, передбачається, що перепідготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів і робітничих кадрів є обов'язковими і проводяться періодично в строки, визначені державними органами.

Указ Президента України «Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості» від 19 березня 1999 р. [9] також акцентує увагу на необхідності забезпечення прийому сільської молоді до вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку кадрів для агропромислового комплексу та соціальної сфери села, відповідно до квот, встановлених у межах державного замовлення, з наступним її працевлаштуванням на селі; визначення порядку встановлення зазначених квот з відповідних спеціальностей, організації прийому та працевлаштування осіб, які закінчили вищі навчальні заклади за цими квотами. На виконання цього Указу була прийнята постанова Кабінету Міністрів України «Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості» від 29 червня 1999 р. [10], якою було затверджено Порядок встановлення квоти підготовки фахівців для агропромислового комплексу, залізничного транспорту, митних органів і соціальної сфери сільської місцевості у вищих навчальних закладах.

Вже через рік, з метою подальшого розвитку вищевказаних положень та втілення їх в життя, Президент України в ст. 1 Указу «Про Основні засади розвитку соціальної сфери села» від 20 грудня 2000 р. [11] звернув увагу на пріоритетність запровадження нових форм підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців для виробництва та соціальної сфери села, створення належної матеріально-технічної бази для навчальних закладів, які готують таких фахівців, а

також розробку і реалізацію сучасних програм перепідготовки та професійного навчання незайнятого населення.

Серед підзаконних нормативно-правових актів Міністерства аграрної політики України у сфері підготовки фахівців аграрного сектору варто виділити накази: Про затвердження Положення про порядок підготовки та видання підручників і навчальних посібників для аграрних вищих навчальних закладів від 29 грудня 2003 р. [12], в якому приділяється увага тому, що аграрні вищі навчальні заклади потребують при написанні навчальної літератури врахування галузевих особливостей підготовки фахівців і відповідних вимог до її складання; Про затвердження Порядку працевлаштування випускників аграрних вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснюється за державним замовленням з урахуванням специфіки галузі від 6 червня 2005 р. [13]; Про організацію підготовки фахівців для рибної галузі України від 21 грудня 2005 р. [14]; Про підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців з біржової діяльності для аграрного біржового ринку від 13 червня 2006 р. [15]; Про підвищення якості підготовки фахівців для галузі птахівництва від 20 січня 2007 р. [16].

Указом Президента України «Про вдосконалення державного регулювання у сфері зайнятості населення та ринку праці в Україні» [17] від 11 липня 2005 р. передбачено вжиття заходів щодо створення щороку не менше ніж 1 млн робочих місць, зокрема у сфері сільського господарства, соціальної сфері у сільській місцевості.

І.І. Чернега зазначає, що державна політика зайнятості в сільській місцевості передбачає такі основні напрями [18, с. 467]: стимулювання розвитку фермерських господарств та інших підприємств, які займатимуться сільським господарством на професійній основі та з використанням сучасних індустріальних технологій; диверсифікація зайнятості сільського населення, розвиток соціальної сфери; законодавче врегулювання статусу і діяльності особистих селянських господарств, в основу визначення яких має закладатися не лише розмір, а й переважний напрям використання землі; права членів домогосподарств на допомогу за безробіттям мають визначатися з урахуванням демографічного складу сім'ї та об'єктивних можливостей здачі земельної ділянки в оренду.

Проведений аналіз дає підстави зробити висновок, що чинне законодавство у сфері врегулювання відносин підготовки фахівців та ринку праці не повною мірою відображає специфіку підготовки фахівців та ринку праці саме в аграрному секторі України, потребує удосконалення та доповнення для посилення ефективності правового регулювання зазначених відносин, збереження й розвитку трудового потенціалу країни в цілому.

Список літератури:

1. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки : затв. Указом Президента України від 28 квітня 2004 р. № 493/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 18. – Ст. 1278.

2. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 73. – Ст. 2715.
3. Офіційний веб-сайт Державної служби зайнятості : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua>.
4. Гнибіденко І.Ф. Трансформація ринку праці на селі: перспективи оптимізації неформальної зайнятості сільського населення / І.Ф. Гнибіденко, А.Д. Руснак // Соціально-трудова відносина: теорія та практика : зб. наук. пр. / [голова редкол. А.М. Колот]. – 2014. – № 2(8). – С. 44–54.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення : Закон України від 25 грудня 2008 р. № 799-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 18. – Ст. 247.
6. Тимош І.М. Економіка праці : навч. посіб. / І.М. Тимош. – Тернопіль : Астон, 2009. – 347 с.
7. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 1. – Ст. 17.
8. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві : Закон України від 17 жовтня 1990 р. № 400-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 45. – Ст. 602.
9. Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості : Указ Президента України від 19 березня 1999 р. № 262/99 // Урядовий кур'єр. – 1999. –
10. Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості : постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 р. № 1159 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26. – Ст. 65.
11. Про Основні засади розвитку соціальної сфери села : Указ Президента України від 20 грудня 2000 р. № 1356/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 51. – Ст. 2201.
12. Положення про порядок підготовки та видання підручників і навчальних посібників для аграрних вищих навчальних закладів : затв. наказом Міністерства аграрної політики України 29 грудня 2003 р. № 473 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 4. – Ст. 192.
13. Порядок працевлаштування випускників аграрних вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснюється за державним замовленням з урахуванням специфіки галузі: затв. наказом Міністерства аграрної політики України 6 червня 2005 р. № 248 // Офіційний сайт Верховної ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
14. Про організацію підготовки фахівців для рибної галузі України : наказ Міністерства аграрної політики України від 21 грудня 2005 р. № 726 // Офіційний сайт Верховної ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
15. Про підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців з біржової діяльності для аграрного біржового ринку: наказ Міністерства аграрної політики України від 13 червня 2006 р. № 292 // Офіційний сайт Верховної ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
16. Про підвищення якості підготовки фахівців для галузі птахівництва : наказ Міністерства аграрної політики України від 20 січня 2007 р. № 31 // Офіційний сайт Верховної ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

17. Про вдосконалення державного регулювання у сфері зайнятості населення та ринку праці в Україні : Указ Президента України від 11 липня 2005 р. № 1073/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 28. – Ст. 1614.

18. Чернега І.І. Державне регулювання зайнятості та основні напрями його вдосконалення / І.І. Чернега // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – Вип. 81. – Ч. 2. – 2012. – С. 463–472.

В работе исследуются особенности правового регулирования подготовки специалистов и рынка труда в аграрном секторе Украины. Отмечено, что действующее законодательство в сфере урегулирования отношений подготовки специалистов и рынка труда не в полной мере отражает специфику подготовки специалистов и рынка труда именно в аграрном секторе Украины, требует усовершенствования и дополнения для усиления эффективности правового регулирования указанных отношений, сохранения и развития трудового потенциала страны в целом.

Аграрное образование и наука, кадры сельскохозяйственной отрасли, подготовка специалистов, рынок труда, занятость, заработная плата.

The work investigates the features of legal regulation of training and the labor market in the agricultural sector of Ukraine. Noted that the current legislation in the field of regulation of relations training and the labor market is not fully reflect the specificity of training and the labor market is in the agrarian sector of Ukraine requires improvements and additions to enhance the effectiveness of legal regulation of these relations, the preservation and development of labor potential of the country in whole.

Agricultural education and research, agricultural industry personnel, training, labor market, employment, wages.